

Fyra skrindor hö

Tjugotvå noveller

Kurt Hugosson

Järnspeppet

1900-talets början

Den stora skogsavverkningen vid Stentjärnen hade kommit igång efter juluppehållet. Man hade åter plogat upp den 15 kilometer långa hästkörvägen från avverkningsplatsen nära Lapplandsgränsen till den långsmala sjön Kvammarn. Anledningen till att man förde timret dit var att därifrån kunde timret flottas ner efter Norsjöån, Malån och Skellefteälven ut till kusten.

Kuskarna med sina hästar var inkvarterade i Lundmarksgårdarna i Gransjö, en liten by med endast fyra gårdar mitt emellan Stentjärnen och Kvammarn. Hos Per och Mina var det gott om utrymme för nattvila och matlagning i deras sommarstugebyggnad med både bakugn och öppen spis. Av den beslutsamma Mina kunde kuskarna köpa både mjölk och tunnbröd och av den generöse Per höfoder till hästarna. Mjölk i stora tråg kostade femton öre tråget. Grädden var tjock, ja den var så tjock att när de doppade ner tunnbrödet i grädden, bröts brödet sönder. Ett kornbröd kostade fem öre. I granngården kunde de köpa gravad mört för femtio öre per tråg.

Huggarna däremot bodde i skogarbetarkojan vid Rökåns utlopp i Stentjärnen. En stor och vältimrad koja med stadigt golv, en väldig eldpall mitt på golvet och många sovplatser. Det var huggare från omkringliggande byar, både nära och långt borta. Veckans dagar bestod av arbete med trädfällning, kvistning och att brossla fram virket till hästkörvägarna samt att laga mat. Kvällstid såg man om sina arbetsredskap: sågen, yxorna och barkspaden. De vårdade sina

kläder och skor och bar in ved till den eld, som aldrig fick dö ut när kylan var svår. Vatten hämtade man från den stora vak, som man huggit upp i isen en bit ut på Stentjärnen.

Men man hann också samtala någon timme inför nattens vila om vardagens möda och bekymmer, men även om förflutna händelser och förhållanden.

I huggarlaget fanns Karl och Reinhold, Erik och Anders samt ett flertal andra erfarna skogsarbetare. En kväll började Fredrik, en huggare från Malåträsk, att undra över vad Erik egentligen hade sysslat med innan han blev bonde i Åmliden:

– Jag har hört att du studerade i Uppsala! Visst hade du tänkt bli präst?

Erik såg sig omkring. Han knäppte sina händer och vred dem försiktigt fram och tillbaka. Det var som om han bad en bön inför vad han skulle svara.

– Jag studerade latin, med Anna Westfelt som lärare!

– Vad hände då?

Erik såg på Reinhold och fortsatte:

– En gång var vi ute på en promenad i parken. Vi två gick i förväg och där, vid en liten gångbro, stannade jag upp och skrev en vers till henne på latin.

– Hur var den versen? Men du måste säga den på svenska!

– Den började med orden ”Anna Westfelt är rar”.

– Det var väl inte farligt för dig att skriva så?

– Nej, men jag blev inkallad till Fjellstedt, föreståndaren.

– Var Anna vacker? Du var kanske förälskad i henne?

Erik tittade på Reinhold och fortsatte att vrida sina knäppta händer.

– Jag avslutade prästutbildningen och reste hem till Åmliden.

Fredrik tittade sig omkring och fortsatte att fundera:

– Om du hade gjort prästutbildningen klar, hade du kunnat predika här i kojan nu på söndag!

Han skrattade till och tillade:

– Nej, förresten, då är det ju söndagen före Fettisdan. Då ska väl alla fara hem? Men har du efter tiden i Uppsala hyllat någon annan kvinna med en liknande dikt?

– Nej, jag har en hushållerska och det får räcka!

Reinhold vaknade till och sa:

– Ja, Erik har en hushållerska. Och duktig är hon! Och en cistern till järnspisen har han ordnat åt henne, så att hon har varmvatten i köket! Och så kan hon till och med klippa håret på hans skalle.

Erik strök till hårväxten över huvudet så att man nästan inte kunde se den stora fettknölen inne i det välansade håret.

Samtalet mattades ut. Det blev tid för nattvila.

Huggarna avslutade veckans arbete tidigt på lördagen, och de kunde då färdas tillsammans med kuskarna till Gransjö. Man kom överens om att återuppta arbetet på onsdagen, och sedan skildes de åt. Erik, Karl och Reinhold fortsatte färden uppför de branta sluttningarna hem till Åmliden.

Fettisdagen var klar och solig men kall. Erik och Reinhold passade på att från myrängarna hämta hem de sista skrinklassen hö. Då fick barnen hjälpa till att trampa ihop höet i skrinkan men också inne i fägårdens hölada.

På eftermiddagen åkte Erik och Reinhold tillbaka till Stentjärnen för att elda i kojan och hålla den varm, tills de övriga huggarna anlände på onsdagens morgon. Kylan bet skarpt och envist i kinderna, när de kom ner på myrmarkerna in mot sockengränsen. Rimfrostens fick Reinholds mustasch att sloka och Eriks näsa var på väg att vitna, när de äntligen nådde fram till kojan.

De skyndade in och möttes av en unken kyla, som så småningom drevs bort av den eld, som Reinhold tände upp på eldpallen.

En pärluggla hoade inne i granskogen, när de inför nattens vila gjorde sina besök på utedasset. Ett dallrande parningsläte i den mörka och i övrigt tysta februarinatten.

Inne i kojnan var det nu varmt. Allt verkade vara klart inför morgondagens arbete. Men när Erik var på väg att ordna till sin liggplats, kom han plötsligt att tänka på att de inte hade huggit upp isvaken ute på tjärnen, och att nattens bistra kyla säkert skulle göra det arbetet ännu svårare, om de inte gjorde det med en gång.

Efter ett längre samtal kom de till slut överens om att lämna det till nästa dag, eftersom det skulle vara betydligt lättare att arbeta i dagsljus, och dessutom kände de sig utmattade efter skidfärden i den stränga kylan.

När Reinhold på morgonen la några vedklabbar på den glödande kolhögen, förvandlades den snabbt till en röd-flammande eld. Kaffet fick vänta, tills de hade huggit upp vaken där nere på tjärnen.

De skyndade tillsammans ut i kylan. Himlen var klar, och det hade börjat ljusna.

Uppe i skogskanten satt pärlugglan tätt ihopkrupen intill en skrovlig granstam och vilade ut efter nattmorgonens sorkjakt. Hon vaknade till av kojdörrens gnissel, blinkade sömningt några gånger för att sedan fortsätta sin halvsömn i gryningsljuset.

När yxhuggen började eka ute på isen, darrade hon till några gånger, burrade upp sig men sjönk strax ihop för att sedan låta dåsigheten ta över igen. Några lavskrikor kom fladdrande och sisande runt mellan granstammarna, men pärlugglan lät sig inte oroas. Hon visste att de snart skulle söka sig bort till kojnan, lockade av rökluften, för att undersöka om det där fanns något ätbart. Inte ens ett sorkpip intill granen fick henne att reagera. Hon var alltför mätt för att tänka på sorkjakt.

Erik och Reinhold upptäckte snart att yxan inte räckte till för att hugga upp den igenfrusna vaken. Isen var alltför tjock. Erik hämtade ett järnspett och började slå upp hålet för att sedan vidga det. Vattnet stänkte upp, spettet blev halt, och just innan han i det närmaste var klar, tappade han

plötsligt greppet om spettet, och det försvann i det mörka och dyiga vattnet. Där stod de nu en stund rådlösa.

Vad skulle de nu ta sig till? Järnspekt var ju så dyra, och de hade dessutom lånat det av en huggare från Listräsk. Efter en stund av allvarsam tystnad föreslog Reinhold att han kunde hämta upp spettet. Erik skakade på huvudet åt idén:

– Du förfryser dig, och i värsta fall kan du fastna i dyn.

– Nej, nej, hämta ett rep, så kan du dra upp mig, om jag blir kvar där nere!

Erik gick sig upp till kojans, där han hämtade en hästtöm. Han kom strax tillbaka. Reinhold tog av sig byxorna och där, huttrande i kylan, bad han Erik binda tömmen runt midjan på honom. Just när Reinhold var på väg att krypa ner i vaken, sa Erik:

– Och du som knappt kan simma ordentligt!

– Ja, men det är ju bara rakt ner! Du kan be en bön för mig, du som har läst latin i Uppsala!

Sedan försvann han.

Erik tog av sig mössan, ställde sig på knä och läste välsignelsen:

– Herren välsigne honom och bevara honom, Herren låte sitt ansikte lysa över honom där nere i mörkret och vare honom nådig! I Guds, Faderns och Sonens och Den Helige Andes namn. Amen.

Erik hade just avslutat bönen, när Reinhold kom upp ur vattnet med spettet i höger hand. Erik tog tag i spettet och drog upp honom på isen. Reinhold rafsade åt sig kläderna, och tillsammans sprang de upp till kojans in till den rödflammande eldens värme.

Det var dags för morgonkaffet.

